

Almanach

För Året

Efter Frälsarens Christi Födelse,

I 1803.

Til GÖTEBORG S Horizont,
Eller 57 grad. 42 min. Pol-högd, och $24\frac{1}{5}$ tids
minuters meridian-skilnad Väster om
Stockholms Observatorium.

Efter Kongl. Maj:ts Nådigste Stad-
gande, utgiften

Af Dessa Wetenskaps: Academie.

Göteborgske
d. 17 Aug.

STOCKHOLM,

Tryckt hos JOHAN PEHR LINDH.

Eremol. kostar båst. och sturit i fl. 4 r. Kopp. fl. eller R:gan.

59.

Kort Berättelse;

Huru Ladugårds-pigan Stina Persdotter,
i några år och åfwen sifstledne Winter,
ansat och stillat Kreaturen vid Mjölstana
Gård, i Stockholms Län och Gottröra
Socken.

Stina har i synnerhet 3 egenstaper, fromhet,
snygghet och sit: Den fromhet, med hvilken
hon ansar Kreaturen, gör att de åro alla så trågna
ester henne, att de gå från hennes föda för att följa
henne. Jag har med förundran märkt, huru de wisa
sin glädje vid hennes ankomst, huru de alla haftva
dgonen på henne, så länge hon är närvarende, och
huru de wisat saknão, så snart hon gått ifrån dem.
Med bröd, eller rå Potates, efter tillgång, som
hon gifver dem, oftast ur händerna, har hon i syn-
nerhet fått dem så spaka och tårliga. Hon är så
snygg, att hon aldrig misstas utan med väl ren-
tvärtade händer, och om wintren går ingen dag
förbi, som hon ej borstar korna med torra wistor, och
når de varit ute i snö eller rågn, torkar och gnider
hon dem väl, med groft ylle, hvarigenom de hållas
alltid glänsande. Minst 2 gånger hver dag so-
par

par hon hohnet, så att tät och våggar hållas fria
från damb och spindelwåf, godsel-gången beskrer
hon sittart efter mållningen med hattad granris
eller krubbwråk; hon sittar flitigt under korna
så att de ligga väl och snygt. I foder-gången
lemnar hon intet spildt, och när det är orent
måglag, bmsar hon skor, innan hon börjar till-
ningen. Mjölk-kärlsen håller hon ganska väl rena
och fria från syra, med en lag kokad på libbsticka,
dill, eklobb och entris. Hon silar upp mjölkten i många
vida flata bunkar, till $1\frac{1}{2}$ bbgst 2 tumbs djuplek och
fåller dem om wintren i vårmr: och om sommarn i
swalka, hvarigenom gräddan beforderas och mycket
smör erbälles. Hennes sit består egentligen i
Kreaturen:s eftersyn, ans och tillning. Här till
hon har en ovanlig häg, däröbre för summer hon
likväl icke fina bfriga sysior och är altid glad i sit
arbete. Man må åfwen berätta, som en stor dygd
hos henne, att hon är ovanligt ortsam om elden:
Hon bär aldrig bart ljus, aldrar minst eldkal mel-
lan stickor, utan har altid sin handlyfta hel och klar
att den ej behöfver öppnas under syslerna i Ladu-
gården, den hon åfwen, för alla obehöriga per-
soner, håller tillstånd. Hon misstas med len hand,
som det kallas, och kommer aldrig åt spenarne med
naglarne; men sliter juret flera gångor upåt,

lissom

sif som fälfwen när han pattrar, och altid mjölkar
hon så länge någon droppa kommer. Hennes ordspråk är: att man kan skämma den bästa fö. om
man ej mjölkar väl ur, och att man, genom mjölkningen,
mycket kan bättre en dålig. Wintrarne
1796 och 1797, sätter hon, det som här är vanlig stillningsordning, 4 sommarlas hō, torlade unges
får 96 Lissp. för hvarje fö. utom till åttaligt halm,
agnar och bås, 3 Lissp. Widermål, eller i brist därför
af 4 Lissp. blandsåd, mjölk och sämre salt efter tills
gång, till sörpet: Hon hade då sjelft i början af
fodergången, där hōet från skulen nedsläppes,
inrättat en liten vligstål, af en tunn brådlapp,
med 4 snören å ena ändan af en kapp, och bundit
en sten om 6 marker i den andra, därmed vägde hon
behändigt hvarvart fodergif, till dess hon snart genom
wanan, tog 6 marker i gifvet utan att, mer än
gansta sällan, till sin esterrättelse försöka det på sin
väg. Ett sådant gif hō gaf hon hvar fö om middagen
efter mattnet; om estermiddagen gaf hon hvar
fö ett åmbare sörp och till nattfoder halm. Om mor
gonen tillde hon den halm, som hon dragit under sig
från den ännu åtliga, hvilken hon väl ublandas
de med hō, 6 marker åt 3 fö, och gaf dem mer
frist halm samt på förmiddagen hvarvera ett åmbare
sörp. Den odugliga halmen bär hon dels till swins
läge, dels till strö under sären.

Wim

Wintren 1798 fick hon 3 sommarlas hō åt hvar
fö; Hon gaf då dem i strölet för morgonhödet, halm
och 2 hörbire sörp förmiddagen. Sörpet bestod af
agnar och bås, med varmt watten, litet salt och ett
par gopnar midt till hvarvart åmbare, hvarigenom åtgick
gansta nöra 5 Lissp. hafrebländad vicker för hvar fö.
Stillningen, säger hon, kan icke föreskrifwas
asmkt; ty ju mera Kreaturen erhålla af god föda
ju förra af stillning gifwa de, och, vid en väl bes
tälld Ladugård, hör ingen annan regel vara vid
stillningen än, att intet af födan kommer oför
tärdt i gödseln; hvarföre gifwen icke bbra vara
för stora, utan tilldelas Kreaturen oftare ombete af
flera slag halm, hō och sörp, samt slundom lsf och
torta agnor. Om Råghalmen är grof, och tröstad
med slaga, hör den bråfas, ha ilket ster med vanlig
linbråfa; att skära den till lång hælse är åfven
nyttigt.

Självledne winter 1799, då hōbrisken war
ovanlig, och dä hōet likwäl kunde mindre svara
åt de öfrige Kreaturen, fick hon ej mer än ett som
mar las hō åt hvar fö. Hon delte då det vanliga
gifvet af 6 marker, åt 3 stycken, således en liten
tapp åt hvarvera på halmen, så mycket blott att de
stodo stilla i båt vid inläsningen efter mattnin
gen, som en gång hvar middag ster ur en springkista,

hwits

hwilken holl watten hela den forra starka vintren.
Ett loet gifwer fallan, tjockt beflädt med halm, som
ett litet tak, gjorde att wattnet ej blef för kallt. De
öfriga Kreaturen watinades 2 gångor om dagen och
moro äfwen alla frista. Värmt watten nyttjar
hon allenast till sörpet, men gifwer aldrig från det
swalnat. Af sörp-lagen gifwer hon mera åt korna
ester, än före kafningen. Morgen och aften gaf
hon korna torr halm och sörp, som utgjorde nästan
deras enda fôda; deraf tilldelte hon dem ordentlig
gen 4 ämbare hvardera oni dagen. I sörp-karet
blandades, utom agnor och bås, hösmål, sturen
wickelhalm, och ärthalm, afrepadt löf, äfwen det löf
som om hösten affallit och å gräswall tidigt blifvit
sammarråfsadt hemförde och torkadt, hackelse, löf
och Renmåssa; allt ombrdes vid och, vid gifningen,
iblandades några råfvar vittermål samt litet salt
i hvarat ämhet. Torkade nöflor, rofbled, Vatas-
tes-blad, och hvarje handa dylita stråden ur tråd-
gården, hwilka om hösten sorgfältigt samlades, ut-
gjorde, så länge de warade, en god beständedel af
sörpet. Hon gaf äfwen korna ett par gånger i ve-
kan granris, efter Wallenstens ått tillagadt, och
werkstälde det så mycket hårdre, som hon såg att alla
Kreaturen åto sjelfwe färst ris, innan fanns till
myckenhet hemförde på Ladugården. Nämnde wins-
ter

ter-åtgect något gifwer ii klipp., dels wider dels
blandsäds-mjöl för hvar fo.

Fodret på skullen, ware sig hō eller halm, tål
hon aldrig liggande utspridt; då deri trampas blir
det smutligt och osmakligt för Kreaturen; hon tar
ger därföre fodret undan för sig efter hand, så att
höblingen står som en vägg, hwaraf dagliga behof-
vet hämtas först vid foten och så uppföre. Hon låg-
ger aldrig någon fo i fining, utan mjölkar så länge
hon gifwer mjölk före kafningen. Hon fördömmes,
äfwen med rätta, den fördeliga oröd att minsta
födan för ton före kafningen, i galen fruktan för
deraf följande svår börd; snarare ökar hon vicker-
mjölet på sörpet för nära tunga tor, och gifwer dem
dagligen hafrebröd när det besläkt. När någon fo
står kafwa, hwilken tid hon väl känner i följd af
sin anieckning, den dag kon tagit ope, haddar hon
väl under henne, äfwen ett stycke baksör ton, med
torr halm; annan hjelp vid detta tilfälle påstår
hon vara oftast stadlig. Men då någon fo har myc-
ket svårt för att kafwa, gifwer hon henne in några
små rödbödar och hjälper warsamt till att draga fram
kafwen under värkarne. Om den så kallade lisso-
bördens olämpligt följer med efer bördens, förstår hon
att genast instoppa den i sit läge; will den åter ut-
falla, sys före med ullgarn, och kon gifwes hafrebröd

och fint fort hb, tills hon blir frist igen. Nyburen
kö bestäls eljest måst eller hafremalt några gif, och
släppes ej ur huset på ett par veckor. Kalfwarne,
päläggk-kalfwarne i synnerhet, så di, hvilket alt
mer widtages af godt hushållerskor, som icke hafva
så ibnande mjölk-affästning, att kalfwens upfö-
bende, kan ske annars utan förlust. Hon pålägger kalf-
war hållt om sommarn; de få då, med sina mbo-
drar, gå i särskilda hagar, och blifwa ojämndligt
fibrre och wackrare än de på annat sätt uppfödde.
Om hösten vänjer hon dem vid ett åta bröd, wicker,
Rosvor, Potates, kålblad och om vintren hb,
fin halm och sörp. Om sommarn därpå hållas unga
Qwigorna i särskild hage, där de en gång hvar
dag få först klöfwer eller wicker. Ung-tjurarne samt
ox-kalfwarne, som då utskräckas, går bete bland drag-
oxarne; all ung-bockaven hemdrifves hvar aston
och klaswas klofwer natten i sina bås, där de för sig
finna ett litet gif först klöfwer eller wicker. De
kalfwar, som ej sådi, hbra likväl af modren först väl
fleks renar, innan de tagas ifrån henne, och så
kå-mjölken väl spenwarm. Om kalfwen ej för-
njuta den, och om mjölkten folnar, innan den gif-
wes, får kalfwen idst liff och döden. Djuren sv-
pes icke till kön, föriän hon visar sin längtan, och
Qwigorna afhållas till 3:de året. Om sommarn

är Stina mycket mon om Kreaturens vättning,
och lockar dem hårdie med sig lång väg dagligen till
fristt watten, än att hon tillåter dem första och, ut
grunda gropar, dricka orent och med mäst frdn up-
svoldt watten, som grundlägger de flesta Kreaturs
sjusdommar.

När Kreaturen få tillräcklig god föda och rent
watten samt ansas väl, blifwa de sällan sjuka.
De bbra ej tidigt wallsläppas om våren, icke eller
för länge få gå i betet om hösten, aldrininst
under kalla och rågniga nätter. Hösten och våren
tillser Stina att ömsningen af det saftiga och torra
fodret sker småningom, blandas i begynnelsen
väl tillsammans, och gifwes Kreaturen då god
halm, hållt därtil sparad wicker-halm om nät-
terna. De vanligaste Kreaturs åkommor består
hon hself, efter omständigheterna, med Lobats-
klistir, Spitsglas-lefwer, äderlätning, bark.
Svulnader fördelas med sjäuden humbla och ut-
värmes sär läkas med Saltpetter-lut eller Ter-
pentin. Våta medicamenter, dels Bråtvvin med
Saltpetter eller med sötit k:ut, dels Riga-bals-
sam, gifwer hon alltid upbländad med urin i en
vanlig bræli, ur hvilken blandningen om-
svalpad hållas båst i Kreaturets hals, under
det desv hufvud af en stark karl upphålls. Pulso-
wer

wer gifwer hon inlagt i en liten strut af tryckspapper, fästad vid en vässad bäljig Björk- eller Widqwist, som nedrännes i Kreaturets hals, där struten slårper tiden. Vid sådana tillfällen gifwer hon altid det sjuka Kreaturet hasfrebröd, hvarvid det är mandt. Munn-rånsning finner hon ofta nödig, häst där Kreaturen få drank, hvilken aldrig bär gifwas annorledes, är på sörpet eller upblandad med watten. Först tids- wer gifwer hon, häst blandad med annat gräs, bō eller balm, ejest kunna Kreaturen deraf må illa och få utsot. Vicker än mindre farlig ånda tills vicker-arterna börja mogna, då den sedan är en aldeles otienlig föda för boskapen, emedan arterna svälla i tarmarna, spränga dem och försaka saker död. Men Vickern tröstad och malen är, jämte hafran, förräfflig till Kreaturs bröd, då allenast Ragniöli fördras så mycket, att degen håller ihop vid bakningen.

Spaniska Fären sällar Stina manligt med $\frac{1}{2}$ las bō, $\frac{1}{2}$ las hvedbalm, $\frac{1}{2}$ las vårsåds-balm, hvaraf vicker-halmen är så god som bō, och 60 lårflwar lsf för hwardera, lamben inverknade. Deras hus får aldrig vara varmt. Hon föder ut dem på Ladugården, medan födan lägges i hårarne, hvarigenom smolt i ullen förekommes. Hon

Hon valtnar dem dagligen. Om sommaren beta de i Trädsgården; men släppas ej väl förrän daggen afbläst. Sleke, solta och besta saker, i synnerhet maldrt, humbleblad, alknopp och väl bergadt lsf, äro för fären så hälsoamma att inga andra medel behöfvas före det 7:de året, då färet bär afystras.

Swin-kreaturen har hon väl framförd flere år utan drank. Råg-agnar, lsf-såd, vicker och ett slags surfål af allahanda Trädgårdss. och fjöldss. affråden jämte andra syliga saker, i synnerhet Rönnedår och surnadt dricka, samlar hon åt dem med noggranhet. Swin-kreaturen fördra öfwer wintren varmt hus och snyggt läge af torr halm. På detta sätt vårdade och sällade Stina ensam åfven fästledne winter 14 kor, 60 spansta får och 10 Swin utom små-kreatur Gås och Höns. Hon förrättade därjämte de insynsor och den spå nad och väfnad som henne ålliga.

Alla Kreaturen hafwa i sommar mått väl och hon har denna höst fått 4 las godt hō till hvar ko.

Wångsjöberg den 24:de October 1799.

Enligt